

ETHNOLOGHIA ON-LINE

Ετήσιο Επιστημονικό Ηλεκτρονικό Περιοδικό
Εκδοτική Επιμέλεια: Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας
An Annual Scholarly Electronic Journal
Published by the Greek Society for Ethnology

**Σύγκριση βασικών κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων του Πλωτίνου
με το μαγικο-θρησκευτικό νου**

Συγγραφέας - Author: Κατελής Βίγκλας

Πηγή - Source: Ethnologia on-line, Vol.: 1, Ιούνιος 2010 (σσ.: 1-19) - June 2010 (pp.: 1-19)

Εκδοτική Επιμέλεια: Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας - Published by: The Greek Society for Ethnology

www.societyforethnology.gr

Επικοινωνία - Contact: societyforethnology@yahoo.com

Stable ULR:

<http://www.societyforethnology.gr/site/pdf/Syγκrissi%20vasikon%20cosmotheoritikon%20antilipseon%20tou%20Plotinou%20me%20to%20magiko-thriskoftiko%20nou.pdf> // Δευτέρα 21 Ιουνίου 2010 - Monday 21 June 2010

Τα άρθρα που κατατίθενται στο *Ethnologia on line* αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων τους. Άρθρα του *Ethnologia on line* που μεταφράζονται ή επανατυπώνονται αλλού οφείλουν να παραπέμπουν στην πρωτότυπη δημοσίευση.

Articles submitted to the journal are the intellectual property of the writer. Translations or reprints of articles from *Ethnologia On Line* should refer to the original publication.

Το ηλεκτρονικό περιοδικό *Ethnologia on line* αποτελεί ετήσια επιστημονική έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Εθνολογίας και εκδίδεται παράλληλα με το έντυπο περιοδικό σύγγραμμα *Εθνολογία*. Στόχος του είναι να προβάλλει το θεωρητικό και επιστημονικό υπόβαθρο μελετών που άπτονται του γνωστικού αντικείμενου της Ανθρωπολογίας και της Εθνολογίας και να δώσει την ευκαιρία σε επιστήμονες εθνολόγους και ανθρωπολόγους άμεσης παρουσίας της δουλειάς τους

The electronic journal *Ethnologia On Line* is an annual scholarly publication of the Greek Society for Ethnology, distinct from its annual printed journal *Ethnologia*. Its aim is to stimulate and promote discourse in the disciplines of Anthropology and Ethnology with an emphasis on issues of theory and methodology, while also giving anthropologists and ethnologists a venue to present their work speedily.

ISSN: 1792-9628

Σύγκριση βασικών κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων του Πλωτίνου με τον μαγικο-θρησκευτικό νου

Κατελής Βίγκλας

Περίληψη

Θα υποστηριχτεί ότι υπάρχουν τρεις βασικές κοσμοθεωρητικές αντιλήψεις του Πλωτίνου, εκτός των άλλων, που τον συνδέουν με τη μαγικο-θρησκευτική σκέψη, όπως αυτή μελετήθηκε από την ανθρωπολογία στους λαούς χωρίς γραφή ή / και την θρησκευσιολογία στις αρχαϊκές κοινωνίες. Πρώτα-πρώτα ο φιλοσοφικός παμψυχισμός συγκρίνεται με τον ανιμισμό των λαών χωρίς γραφή. Η νεοπλατωνική θεωρία για μία ψυχική δομή του κόσμου και του σύμπαντος που διαιρείται στις ατομικές ψυχές, αντιστοιχεί νοητικά και όχι ορθολογικά, στη δομή που υποφώσκει στον ανιμισμό των κοινωνιών χωρίς γραφή. Επίσης, ο δυϊσμός σε αισθητό και νοητό κόσμο, ίδιον του πλατωνισμού, ο οποίος, μη μένοντας ικανοποιημένος από αυτή τη διαίρεση, τείνει διαρκώς να ενοποιήσει με αναγωγικό τρόπο τον πρώτο στο δεύτερο, προσομοιάζει στη διαλεκτική σχέση του μαγικο-θρησκευτικού νου και του θείου μέσω των ιεροφανειών. Κατά αυτόν τον τρόπο, το αισθητό σύμπαν δεν υποβαθμίζεται αλλά αποκτά μία αυθεντικότερη διάσταση. Τέλος, η πρώτιστα δυϊκή, και κατά δεύτερο λόγο, πολλαπλών επιπέδων θεωρία των αντιστοιχίσεων και αναλογιών του Νεοπλατωνισμού μπορεί να συγκριθεί με την ομοιοπαθητική μαγεία. Και οι δύο τείνουν να εγκαθιδρυθούν σε ένα ανιστορικό κόσμο, καθώς οι αντανακλάσεις μεταξύ των υποστάσεων θυμίζουν την κοινωνική ταξινόμηση του φυσικού σύμπαντος των λαών χωρίς γραφή. Το «σώζειν τα φαινόμενα», δηλαδή η θέση περί ενός κρυφού και αφανούς επιπέδου νοήματος πίσω από τις φυσικές και κοινωνικές πραγματικότητες, μπορεί να ιδωθεί ως ένα κοινός τρόπος λειτουργίας του μαγικο-θρησκευτικού και του νεοπλατωνικού τρόπου σκέψης.

Λέξεις κλειδιά: Νεοπλατωνισμός, λαοί χωρίς γραφή, παμψυχισμός, νοητό, αναλογία, θρησκεία, μαγεία.

Εισαγωγή

Όπως θα γίνει φανερό δεν προβαίνουμε σε κάποια συνολική αντιστοίχιση του νεοπλατωνικού Ενός προς την σκέψη των λαών χωρίς γραφή και εν μέρει με κάποια στοιχεία των παραδοσιακών κοινωνιών, διότι το Εν μπορεί να θεωρηθεί ως η καθολικότερη συγκεφαλαίωση των αντιλήψεων για τη θεότητα. Έτσι μία πιθανή σύγκριση ανάμεσα σε αυτό και στον τρόπο που οι άνθρωποι των κοινωνιών αυτών αντιλαμβάνονται το θείο θα απαιτούσε την αντιπαραβολή του με μία ενιαία μαγικο-θρησκευτική αντίληψη που βέβαια δεν μπορεί να προσδιοριστεί, μέχρι σήμερα τουλάχιστον οριστικά. Εισαγωγικά λοιπόν, οι επιλεγμένες εδώ όψεις του νεοπλατωνικού στοχασμού που αντιστοιχούν σε αντιλήψεις των λαών χωρίς γραφή αφορούν:

1^{ov}) Τη θεώρηση του κόσμου ως έμψυχου ζωντανού όντος, που άρχισε από τον «υλοζωισμό» των Προσωκρατικών, τον *Τίμαιο* του Πλάτωνα και την κοσμοβιολογία του Αριστοτέλη, αλλά και τη θεωρία της συμπάθειας των Στωικών και η οποία θα καταλήξει στο νεοπλατωνικό παμψυχισμό, σύμφωνα με τον οποίο ό,τι υπάρχει στον αισθητό κόσμο ζωογονείται από τη συμπαντική και καθολική Ψυχή. Ιδιαίτερη εφαρμογή βρήκε ο νεοπλατωνικός παμψυχισμός στην πρακτική της Θεουργίας, καθώς αυτή επικαλείται την επίδραση του όμοιου στο όμοιο και ταυτίζεται με τη μαγεία, αλλά κυρίως αντιστοιχεί στην ανιμιστική αντίληψη για τον κόσμο, όπως καθορίστηκε από τους θεωρητικούς της ανθρωπολογίας ήδη από τον 19^{ov} αι.

2^{ov}) Τη φαινομενική και μόνο υποτίμηση του αισθητού κόσμου της ύλης, θεωρούμενου ως μη-αληθινού και μη-όντος¹. η αντίληψη αυτή αφορμάται από τη θέση ότι η πράξη είναι σκιά και υποκατάστατο της αληθινής πραγματικότητας που αποτελεί η θεωρία² και μπορεί να παραλληλιστεί με τον τρόπο που ο άνθρωπος των κοινωνιών χωρίς γραφή αναγνωρίζει στη φύση την ύπαρξη ιεροφανειών, ώστε να τη συνδέσει με τον κρυφό κόσμο των πνευμάτων· η τοιουτοτρόπως νοηματοδότηση του κόσμου μόνο φαινομενικά οδηγεί στην υποτίμησή του, αφού στην πραγματικότητα αυτός ανυψώνεται δια της εκπνευμάτωσής του.

---

¹ Μάλιστα ο Πλωτίνος προχωρά ακόμη περισσότερο θεωρώντας τη γήινη ζωή ως ένα παιχνίδι των θεών, οι οποίοι εμπαιξουν τα ανθρώπινα υποκείμενα χρησιμοποιώντας τα ως κούκλες και μαριονέτες ή ως ηθοποιούς σε ένα θεατρικό έργο. *Έννεάδες*, III.2.15. Πρβλ. E. R. Dodds., *Εθνικοί και Χριστιανοί σε μία εποχή Αγωνίας. Από τον Μάρκο Αυρήλιο ως τον Μ. Κωνσταντίνο*, Μτφρ. Κώστας Αντύπας, Εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1995, 31 και σημ. 19.

² *Έννεάδες*, III.8.4.31 - ἐπεὶ καὶ ἄνθρωποι, ὅταν ἀσθενήσωσιν εἰς τὸ θεορῆν, **σκιὰν θεωρίας καὶ λόγου τὴν πρᾶξιν** ποιοῦνται.

3^{ov}) Για τη συγκρότηση της μαγικής, ανιμιστικής και ιδεαλιστικής θέασης του κόσμου είναι εκ των ών ουκ άνευ η ανακάλυψη και χρήση μίας ατελείωτης σειράς νοητών προβολών σε αυτόν και συνδέσεών του με ό,τι ευρισκόμενο εντός του μπορεί την ίδια στιγμή να αποτελέσει πέρασμα εκτός και πέραν αυτού. Η πολύτροπη, καθοδική εκ του Όντος και του Ενός, και αντίστροφα αναγωγική προς αυτά ερμηνεία των στοιχείων του κόσμου, μπορεί να παραλληλιστεί με την ομοιοπαθητική ή μιμητική μαγεία για την οποία μιλά ο James George Frazer.

1) Παμψυχισμός και ανιμισμός

Στον Πλωτίνο, η θεωρία του παμψυχισμού κληροδοτείται από τους προγενέστερους, αποτελώντας ουσιώδη θέση της κοσμολογίας του. Ο αισθητός κόσμος για τον Πλωτίνο είναι ένα έμψυχο ζωντανό όν, οργανωμένο, του οποίου όλα τα μέρη συμβάλλουν στην ενότητα του παντός και ενώνονται δια μίας κοινωνίας των αλληλεπιδράσεων, μίας αμοιβαίας συμπάθειας. Αλλά αυτή η οργανική ενότητα, αυτή η σύγκλιση της δράσης και αυτή η κοινωνία όλων των επιδράσεων, αυτή η συνέργεια και η συμπάθεια, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά μόνο χάρις στην υπόσταση της Ψυχής³.

Η Ψυχή του Κόσμου, η οποία υπάρχει στην καθολική υπόσταση της Ψυχής, είναι σαν ένας πνευματικός ωκεανός μέσα στον οποίο βυθίζεται η αισθητή πραγματικότητα: δεν έχει τίποτα το τεχνητό, ούτε λειτουργεί δια του υπολογισμού και των συνδυασμών. Όλος ο κόσμος του φθαρτού γίνεσθαι εντάσσεται μέσα σε μία ψυχική πραγματικότητα. Είναι ο κόσμος του 3^{ov} αι. μ.Χ., όπου αντί να προβάλλονται οι νομοτελειακές αλληλουχίες των αιτιών με τις οποίες ξεκίνησε η περιπέτεια της ελληνικής φιλοσοφίας, ο κόσμος βυθίζεται μέσα σε μία μυστική δράση σαν σε όνειρο. Για τους Προσωκρατικούς, η ψυχή ήταν απλώς προϊόν της φύσης, αλλά για το Νεοπλατωνισμό ολόκληρη η φύση είναι πραγματική μόνο εφόσον είναι ψυχή. Η ασύνειδη δράση της ψυχής του κόσμου, η κυριαρχία των θεών και των δαιμόνων, η πνευματική συμπάθεια όλων των πραγμάτων, που εκδηλώνεται στις θαυμαστές σχέσεις που συνδέουν το καθετί με όλα τα άλλα, όλες οι μορφές της μαγείας, της αστρολογίας, της πίστης στα θαύματα, εκβάλλουν μέσα σε αυτήν την θεώρηση της φύσης και ο άνθρωπος μοιάζει περικυκλωμένος από ανώτερες μυστικές δυνάμεις. Αυτός ο κόσμος, που έχει γεννηθεί από το νοητό, που είναι γεμάτος ψυχές, τον περιβάλλει σαν μαγικός κύκλος⁴.

---

³ *Εννεάδες*, IV.4.32.4-23.

⁴ W. Windelband - H. Heimsoeth, *Εγχειρίδιο Ιστορίας της Φιλοσοφίας*. Τομ. 1, Ελληνική Μτφρ. Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1980, 289.

Η πλωτινική θέση περί παμψυχισμού, θα μπορούσε να συνδεθεί με την ανθρωπολογική θεωρία του «ανιμισμού». Ο «ανιμισμός» είναι η θεωρία που αποδίδει σε όλα τα φυσικά φαινόμενα μία πνευματική δύναμη ή ψυχή (anima) θεωρούμενη ξεχωριστή από την ύλη. Ο όρος «ανιμισμός» χρησιμοποιείται στην ανθρωπολογία με το περιεχόμενο που του έδωσε ο Sir Edward Burnett Tylor (1832-1917). Κατά τον Tylor ο ανιμισμός θεωρήθηκε μία πρωτόγονη μορφή θρησκείας. Είναι γι' αυτόν οι πρωτόγονοι λαοί που μέσα από την παιδική φαντασία τους δεν μπορούν να δουν τίποτε άψυχο: ολόκληρη η φύση (φυτά, πέτρες, ποτάμια, πηγές, βουνά, ήλιος, φεγγάρι, άνεμοι, θύελλες ...) ζωογονείται από ιδιαίτερα πνεύματα, που είναι όντα ζωντανά με ιδιότητες ανώτερες του ανθρώπου. Αυτά γίνονται αντικείμενο λατρείας και σεβασμού, αλλά και δέους από τους πρωτόγονους ανθρώπους. Έτσι από την παρατήρηση της ζωής της ανθρώπινης ψυχής, που την ώρα του ύπνου μοιάζει να εγκαταλείπει το σώμα και να περιπλανιέται σε άγνωστες περιοχές, ζώντας τη θαυμαστή ονειρική κατάσταση, αλλά και τη συνειδητοποίηση ότι το σώμα του ανθρώπου, όταν πεθαίνει είναι πάλι σαν να εγκαταλείφθηκε από την ψυχή του, σταδιακά δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι η ψυχή αφορά και τα άψυχα όντα και πως επιδρά στην ανθρώπινη ζωή.

Βέβαια, η θεωρία του E. B. Tylor εντάσσεται στο πλαίσιο του εξελικτισμού, καθώς θεωρούσε τον ανιμισμό ένα στάδιο που πέρασε η ανθρωπότητα, ακριβώς όπως και ο άνθρωπος πριν ενηλικιωθεί περνά από τη βρεφική, την παιδική και εφηβική ηλικία. Κατά τον ίδιο, είναι το αρχαιότερο στάδιο ανάπτυξης της θρησκευτικής σκέψης. Γράφει ο E. B. Tylor: «... η έννοια της ανθρώπινης ψυχής άπαξ και σχηματίστηκε στον άνθρωπο, χρησιμοποιήθηκε ως ένας τύπος ή μοντέλο με το οποίο πλαισίωσε όχι μόνο τις ιδέες του των άλλων ψυχών κατώτερης τάξης, αλλά επίσης τις ιδέες των πνευματικών όντων εν γένει από το μικρότερο ξωτικό που παιχνιδίζει στο ψηλό χορτάρι έως τον ουράνιο Δημιουργό και κυβερνήτη του Κόσμου, το Μέγα Πνεύμα»⁵.

Ο τρόπος σκέψης των λαών χωρίς γραφή θεωρήθηκε είτε χονδροειδής είτε παράλογος ή άλογος⁶. Ωστόσο, η δομική ανθρωπολογία απέδειξε την ύπαρξη δομών σκέψης, δυαδικών αντιθέσεων, μία νοητική πολυπλοκότητα, τη χρησιμοποίηση αφηρημένου κώδικα κ.α. που αποδεικνύουν ότι ακόμη και στον υποτιθέμενο άλογο ή συναισθηματικό τρόπο σκέψης υφίσταται μία λανθάνουσα λογική⁷. Άραγε αυτό είναι μία προσχώρηση στον διευρυμένο ορθολογισμό, όπως διατυπώθηκε από τον Georg Wilhelm

---

⁵ E. B. Tylor, *Primitive Culture*, Harper Torchbooks, New York 1958, 196. Πρβλ. M. Harris, *The Rise of Anthropological Theory. A History of Theories of Culture*. Routledge & Kegan Paul Ltd, London and Henley, 1969, 202.

⁶ C. Lévi-Strauss, *Μύθος και Νόημα*, Μτφρ. Βαγγέλης Αθανασόπουλος, Εκδ. Καρδαμίτσα, χ.τ., 1986, 45-62.

⁷ C. Lévi-Strauss, *Ο Τοτεμισμός Σήμερα*, Μτφρ. Νικόλας Βουλέλης, Επιστημονική Θεώρηση Ανδρέας Λεντάκης, Εκδ. Ράππα, Αθήνα 1972, 115.

Friedrich Hegel⁸ και στην περίπτωση του Μυστικισμού και της Ενολογίας του Πλωτίνου υποστηρίχτηκε από τον Émile Bréhier⁹; Θεωρήθηκε, δηλαδή σαν να πρόκειται για μία άρνηση του Άλλου, που αποτελεί το Εν πέραν της σκέψης και όχι ως αναγνώριση της ίδιας της ριζικής ετερότητας της υπέρτατης αρχής. Κατά τον ίδιο τρόπο, με την ανθρωπολογία έγινε προσπάθεια να ενσωματωθούν και να αφομοιωθούν οι αντιλήψεις των πρωτογόνων, έτσι ώστε να καταργηθεί η διαφορετικότητά τους. Η σκέψη τους υποτιμήθηκε και υποβαθμίστηκε, (σύμφωνα με τις παρωχημένες αντιλήψεις του εξελικτισμού και εθνοκεντρισμού)¹⁰ χωρίς να γίνει αρχικά κατανοητή η πανανθρώπινη και φυσική κοινή παρουσία της ανθρώπινης νοητικής, ψυχικής και σωματικής δημιουργικότητας.

Η θρησκευτική σκέψη του Πλωτίνου, όπως εκφράστηκε και διατυπώθηκε στις *Εννεάδες* μέσα από μία νοητική επεξεργασία βασισμένη στον ελληνικό ορθολογισμό, δείχνει ότι ο μαγικο-θρησκευτικός νους, όχι μόνο εντοπισμένος στους λαούς χωρίς γραφή ή στους προϊστορικούς ανθρώπους, αλλά και προσδιορισμένος ιστορικά στην εποχή του Πλωτίνου, μπορεί να χρησιμοποιήσει έλλογες δομές σκέψης που υφέρπουν κάτω από τη συναισθηματική ή και διαισθητική παρουσίασή τους. Ο φιλοσοφικός λόγος επεξεργάζεται στην περίπτωση των μυστικιστικών κοσμοαντιλήψεων του Πλωτίνου θέσεις καθαρά μαγικο-θρησκευτικές, όπως είναι ο παμψυχισμός. Ο τρόπος που ο πλωτινικός παμψυχισμός ανάγει τον αλληλο-επηρεασμό των όντων στην υπόσταση της Ψυχής, η οποία επιδέχεται φιλοσοφικής και εν μέρει ορθολογικής εξήγησης της δομής της, μπορεί να ερμηνευτεί ως ένας τρόπος οργάνωσης της πραγματικότητας με βάση τον τρόπο δόμησης της ανθρώπινης νόησης. Οι επιμέρους ανθρώπινες ψυχές λειτουργούν εντός του οριζόντιου και κάθετου συστήματος της ιεραρχίας και συνάφειας, αποδεικνύοντας την εγγενή τάση για την εξύφανση ενός δικτύου σημασιών ακόμα και εκεί όπου φαίνεται να μην ευδοκιμούν. Είναι εδώ που οι πρωτόγονες αντιστοιχίσεις και σημασιολογήσεις των αντικειμένων του φυσικού κόσμου με βάση ένα σύστημα σκέψης, την ίδια στιγμή ιδιάζον και πανανθρώπινο, φανερώνει μία αντιστοιχία, όχι κατά όνομα αλλά ουσιαστική, της δομικής σημαντικής ανάμεσα σε αυτό που ονομάστηκε αρχικά ανιμισμός και στο φιλοσοφικό επίπεδο, παμψυχισμός.

Επιβεβαίωση των ανωτέρω είναι ότι στους ανθρωπολόγους, όπως ήταν ο E. B. Tylor, ο J. G. Frazer και ο Andrew Lang, μπορεί να συνδεθεί η μαγεία με τη θρησκεία –έξω βέβαια από το πλαίσιο του εξελικτισμού- η οποία είναι εμφανής στο Νεοπλατωνισμό, ιδίως έπειτα από τον Πλωτίνο. Έτσι οι μεταγενέστεροι Νεοπλατωνικοί χρησιμοποιούν κατά κόρον τη θεουργία και μαγικο-θρησκευτικές τελετές.

---

⁸ V. Descombes, *To ίδιο και το άλλο. 45 χρόνια γαλλικής φιλοσοφίας (1933-1978)*. Μτφρ. Λένα Κασίμη, Praxis, 1984, 28 κ.ε.

⁹ E. Bréhier, *La Philosophie de Plotin*. J. Vrin, Paris 1968, 180-181.

¹⁰ C. Lévi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, Μτφρ. Γεώργιος Λύγγος, Εκδ. Μπάϋρον, χ.τ., 1987 (4^η εκδ.), 19-25.

Χαρακτηριστικός είναι, επίσης, ο ιδεαλιστικός τρόπος με τον οποίο ο Ε. Β. Tylor συνέδεσε τον ανιμισμό σε σχέση με τις οικονομικές και κοινωνικές δομές, θεωρώντας ότι αυτές αντιστοιχούν στην ιεραρχία των θεϊκών και άλλων πνευματικών όντων των λαών χωρίς γραφή¹¹. Κατά αναλογία στην εποχή του Νεοπλατωνισμού, η πολύπλοκη οργάνωση των υποστάσεων καθρεφτίζει την αυστηρή και κάθετη ιεραρχική δομή της αυτοκρατορικής εξουσίας του Ρωμαϊκού Κράτους.

2) Η φαινομενική υποτίμηση του αισθητού κόσμου με τη θεώρησή του ως μη-πραγματικού και η αναγωγή του στο νοητό/ιερό.

Ο αισθητός κόσμος για τον Πλωτίνο είναι το μη-ον, ένα «εἶδωλο καὶ φάντασμα»¹² του σωματικού όγκου. Είναι ένα άστατο φάντασμα που δεν μπορεί, ωστόσο, να φύγει και να χαθεί. Το ον, το οποίο φαίνεται στην υλική πραγματικότητα, είναι στην ουσία μη-ον, αφού μοιάζει με φευγαλέα οπτασία (οἶον παίγνιον φεῦγον). Για το Νεοπλατωνισμό όλα όσα παρατηρούνται στον αισθητό κόσμο παραμένουν μία αντανάκλαση: είναι «ἔδωλα ἐν εἰδώλω»¹³, ακριβώς όπως συμβαίνει στα κάτοπτρα, όπου ένα αντικείμενο φαίνεται να βρίσκεται αλλού από εκεί που υπάρχει¹⁴. Ό,τι εμφανίζεται μέσα από την ύλη αποτελεί «ὑποστάσεως ἔφεσιν»¹⁵, δηλαδή επιθυμία υπάρξεως, και αληθοποιείται στο βαθμό που είναι δυνατή σε αυτή μία οντολογική αναγωγή στο νοητό¹⁶ και από εκεί στο Εν και το Αγαθό.

Η θεωρία πως ο κόσμος είναι μία ψευδαίσθηση, όταν υποστηρίζεται με ριζικό τρόπο, πλησιάζει στο Βουδισμό και εν γένει στις Ανατολικές θρησκείες. Ιδιαίτερες ομοιότητες υπάρχουν με το Βουδισμό Mahayana και τη φιλοσοφία του Ζεν. Διακρινόμενες από έναν παρόμοιο αντι-ματεριαλισμό, οι ανατολικές θρησκευτικές εκφράσεις καταλήγουν σε ένα μονιστικό προσανατολισμό, όπως και η Νεοπλατωνική φιλοσοφία, αφού όλο το υπαρκτό υπάρχει και επιβεβαιώνεται μόνο λόγω της υπαγωγής στην αιτιώδη αρχή του, ειδάλλως παραμένει μία μη-πραγματικότητα. Η πρώτηστη αρχή παράγει και δημιουργεί συνεχώς ό,τι υπάρχει, ενώ πρόκειται να το απορροφήσει κάποτε εντελώς. Έτσι, ο

---

¹¹M. Harris, *The Rise of Anthropological Theory*, ό.π., 202-204.

¹² Για ένα σχολιασμό της III.6.7 βλ. B. Fleet, *Plotinus. Ennead III.6. On the Impassivity of the Bodiless. With a Translation and Commentary by Barrie Fleet*. Clarendon Press, Oxford 1995, 164-178, όπου και όλες οι αναφορές στα κείμενα-πηγές του Πλωτίνου. Παρά όλ' αυτά, ο σχολιασμός αυτός δεν προχωρά σε βάθος και δεν συνδέει τα χωρία με την γενικότερη ιστορική αντίληψη που μεταφέρει ο λόγος του Πλωτίνου στο κεφάλαιο αυτό.

¹³W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, Vol. 4, Cambridge University Press, Cambridge 1975, 151 όπου υπάρχει μία ιστορία της λέξεως.

¹⁴ *Ἐννεάδες*, III.6.7.25-6- τὸ ἀλλαχοῦ ἰδρυσμένον ἀλλαχοῦ φανταζόμενον.

¹⁵ *Ἐννεάδες*, III.6.7.13.

¹⁶ Ε. Μουτσόπουλος, «Το Πρόβλημα τοῦ Φανταστικοῦ παρὰ Πλωτίνω», *Επετηρίς Ερεῦνης της Φιλοσοφικής Σχολῆς του Πανεπιστημίου Αθηνών*, τομ. ΙΘ', 1968-1969, 165-168.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

Κατελής Βίγκλας, 06/2010

«Σύγκριση βασικών κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων του Πλωτίνου με τον μαγικο-θρησκευτικό νου»

Νεοπλατωνισμός, αλλά και οι Ανατολικές φιλοσοφίες ανιχνεύουν μία εγγενή τελεολογία στην πραγματικότητα, ώστε ο υλικός κόσμος, αν και αποτελεί μία ψευδαίσθηση, καθορίζεται από τη θεϊκή πρόνοια για τους Νεοπλατωνικούς ή απλώς έχει ως σκοπό να διδάξει τους ανθρώπους κατά το Βουδισμό.

Η θεώρηση ότι ο μαγικο-θρησκευτικός νους εκλαμβάνει τον αισθητό κόσμο ως καθαγιασμένο, οδήγησε κάποιους στην άποψη ότι αναγκάστηκε να προβεί σε απαγορεύσεις, ταμπού και εντολές, ώστε να προσπαθήσει να τον ελέγξει¹⁷. Στην ουσία αυτές οι τελευταίες αποτελούν μία δομή που επιβάλλεται στην φύση, ώστε να οργανωθεί, αποκτώντας τάξη και νόημα. Έτσι βέβαια δεν γίνεται μόνο κατανοητό το σύμπαν, αλλά και αντικείμενο χειρισμού. Ο αισθητός κόσμος καθαγιάζεται μέσω των ιεροφανειών: τελετουργικά, λατρείες, θεϊκές μορφές, σύμβολα κ.λ.π. Για παράδειγμα, η φυτική βλάστηση έχει αξία μόνο ως αποκάλυψη εντός της του ιερού (κοσμικό δέντρο, δέντρο της ζωής, το Μαγιάτικο κάμψιμο κούτσουρων, οι γεωργικές τελετουργίες, η θεωρία για τη φυτική προέλευση της ανθρωπότητας, μυστικιστικές σχέσεις δέντρων και ανθρώπινων κοινωνιών, προλήψεις για τη γονιμότητα χάρη στα φρούτα κ.α.). Συχνά, όπως και στον Πλωτίνο, μέσω της αποκάλυψης των μυστικών σχέσεων του κόσμου, υπερβαίνεται η αντιπαράθεση αισθητού-νοητού και ιερού, καταλήγοντας να αποκατασταθούν οι σχέσεις συνάφειας, συνέχειας και μετοχής. Στον ίδιο βαθμό που ο άνθρωπος χωρίς γραφή δύναται να επηρεάσει την πραγματικότητα, παρομοίως και ο νεοπλατωνικός σοφός, προτίθεται να μάθει τα μυστικά της φύσης, χρησιμοποιώντας μαγικά αντικείμενα, ώστε με τη μεσολάβηση του θείου να αναχθεί σε ένα επίπεδο όπου θα επαναπροσδιορίσει την αντίληψή του για τα πράγματα και τους ανθρώπους. Ουσιαστικά ο βαθμός του ελέγχου στο πραγματικό μοιάζει το ίδιο σημαντικό. Οι υποστάσεις των Νεοπλατωνικών με τη σύνθετη διασύνδεσή τους βρίσκουν την αντιστοιχία τους στον κόσμο των μαγικών πνευμάτων, όπως η Θεουργία με την επίκληση των θεοτήτων επαναλαμβάνει πρακτικές εξίσου τυπικές και πολύπλοκα δομημένες.

Έτσι, η θεωρία που διατύπωσε ο παλαιός ιστορικός Eric Robertson Dodds για την εποχή του Νεοπλατωνισμού, σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι της εποχής του Πλωτίνου υποτιμούσαν τον αισθητό κόσμο εξαιτίας της ανόδου της θρησκευτικότητας, δεν επιβεβαιώνεται παρά μόνο ως μία όψη της σχέσης αισθητού-νοητού. Ακόμη και ο φόβος εμπρός στην ελευθερία, δηλαδή η διαφυγή από τον κόσμο της πραγματικότητας προς έναν φανταστικό κόσμο, δεν είναι απαραίτητα πρωτεύον

---

¹⁷ É. Durkheim, *Formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie. Livre I: Questions Préliminaires*, Les Presses Universitaires de France, Paris 1968, 42 - T. B. Bottomore, *Κοινωνιολογία. Κεντρικά προβλήματα και βασική βιβλιογραφία*. Εισαγωγή-Μετάφραση και Επιμέλεια Δ. Γ. Τσαούση, Εκδ. Gutenberg, χ.τ., 1983, 272-3.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

Κατελής Βίγκλας, 06/2010

«Σύγκριση βασικών κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων του Πλωτίνου με τον μαγικο-θρησκευτικό νου»

χαρακτηριστικό της εποχής¹⁸. Οι ίδιοι οι άνθρωποι της εποχής του Πλωτίνου δεν μπορούσαν να θεωρούν διαρκώς ότι η επικοινωνία τους με τον κόσμο των μυστηριακών οντοτήτων των θρησκειών και η αναγωγή στο υπερφυσικό, ήταν μία φυγή ή απόδραση από τη σκληρή πραγματικότητα. Εάν αποδώσουμε αυτή τη στάση σε ασυνείδητες διεργασίες και μηχανισμούς, οι οποίοι τους καθόριζαν χωρίς να το γνωρίζουν, όχι μόνο υποτιμούμε τη σκέψη τους, αλλά και προβάλλουμε ανιστόρητα σε αυτούς έναν τρόπο σκέψης μοντέρνο, ο οποίος δεν τους χαρακτήριζε. Η κύρια αντίληψη για τον κόσμο που επικρατούσε, βασιζόταν στην ιδέα περί της ενιαίας φύσης του. Ιδιαίτερα μάλιστα στο Νεοπλατωνισμό του Πλωτίνου, το σύμπαν θεωρούνταν ένα plenum, μία απέραντη και συνεχής στη διάρθρωσή της ολότητα, εφόσον επεκτεινόταν και στην πνευματική ζωή, η οποία ήταν ο άυλος κόσμος. Τα επίπεδα της πραγματικότητας και οι λεγόμενες υποστάσεις δεν διαχωρίζονταν με στεγανά και καθορισμένα όρια.

Σύμφωνα με την παραδοσιακή σκέψη προϋποτίθεται ένας διαχωρισμός, μία επιλογή, ώστε ένα αντικείμενο να θεωρηθεί ως ιεροφάνεια. Μπορεί να εγκλωπωθεί την αληθινή ιερότητα, αποκαθιστώντας την επικοινωνία με μία μορφή ριζικής ετερότητας. Συνεπώς, δεν ανήκει πια στον εδώ κάτω κόσμο, αποσπάται από τη φυσική του προέλευση, για να αναγνωριστεί η μεταφυσική και θρησκευτική του διάσταση. Ο κόσμος υφίσταται όπως είναι, χωρίς να αντιτίθεται στον εαυτό του, αλλά υπακούοντας στην Αριστοτελική αρχή της ταυτότητας ($A=A$). Σύμφωνα με τη φιλοσοφία του Νεοπλατωνισμού, η ύλη θεωρείται ως κακό, άπειρο και άμορφη, ακόμα και όταν πρόκειται για τη νοητή ύλη, αν και αυτή η τελευταία είναι ποιοτικότερη από την αισθητή ύλη, αποτελώντας στέρηση του αγαθού. Όμως, ως προς τον βαθμό που ο άυλος κόσμος των νοητών ενέχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει την ουσία του, οδηγείται στη μορφοποίηση του κόσμου της ύλης, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την άνοδο της ψυχής κατά την εκστατική πορεία της προς το αυτόν και από εκεί στο Εν. Η σημασία και το νόημα των αντικειμένων και των όντων εν γένει, οφείλει να προεκταθεί ως το άπειρο της Αγαθότητας κατά τον Πλατωνισμό. Για τη μαγική αντίληψη του κόσμου, όταν λείπει το στοιχείο της ιεροφάνειας, ο κόσμος παραμένει πεζός και συχνά χάνεται από το πεδίο της προσοχής και του ενδιαφέροντος. Έτσι και κατά το Νεοπλατωνισμό, όλος ο κόσμος είναι παράδοξος, και κρύβει ή φανερώνει τη μυστική σημαστική του, αφού απορρέει από την υπέρτατη αρχή και είναι προορισμένος να επιστρέψει σε αυτήν.

Σε τελευταία ανάλυση ο Νεοπλατωνισμός και η θρησκευτική βίωση των ιεροφανειών συμπίπτουν στο βαθμό που ο αισθητός κόσμος έχει οντολογική και θρησκευτική αξία, μπορώντας να

---

¹⁸ E. R. Dodds, *Οι Έλληνες και το Παράλογο*, Μτφρ. Γιώργη Γιατρομανωλάκη, Καρδαμίτσα, Αθήνα 1978, 223 κ.ε. Πρβλ. E. Fromm, *Φόβος μπροστά στην Ελευθερία*, Μτφρ. Δημ. Θεοδωρακάτος, Εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα 1971, για τους μηχανισμούς φυγής σε ιστορικές περιόδους κρίσης, όπως στα ολοκληρωτικά καθεστώτα (159-265) και για τη γνήσια έκφραση της ελευθερίας (266-305).

ανυψωθεί στο ανώτερο υποστασιακό επίπεδο, όταν αποκαλύπτονται μέσα του κάποια στοιχεία του ιερού. Δεν μπορούμε στην πραγματικότητα να πούμε ότι ο αισθητός κόσμος ακριβώς υποτιμάται, αλλά απλώς ότι καθαγιάζεται. Ή μάλλον, εάν εκληφθεί η πρωτόγονη σκέψη στη σφαιρική της μορφή, το ιερό απορροφά το σύνολο του κόσμου, κατά τον τρόπο που το σύνολο του υπαρκτού περιέχεται στην υπόσταση του Νου. Ο E. R. Dodds πίστεψε λάθος, στηριγμένος στην κριτική της μεταφυσικής που συντελέστηκε στη νεώτερη σκέψη¹⁹, ότι ο άνθρωπος της Ύστερης Αρχαιότητας υποτιμούσε τον υλικό κόσμο. Αντίθετα, η πραγματικότητα που συμμετέχει στο νοητό και το ιερό είναι αυτή που, περισσότερο από κάθε άλλη, αποκτά τον χαρακτήρα της κατεξοχήν αληθινής. Άρα ο κόσμος δεν υποτιμάται, αλλά αναδιπλασιάζεται, εξυψώνεται· οι όψεις του κόσμου που για τον E. R. Dodds και τον σημερινό άνθρωπο έχουν μία υπέρμετρη αξία, για τον άνθρωπο της ύστερης αρχαιότητας, όπως και για το μαγικο-θρησκευτικό νου, δεν υπάρχουν καθόλου.

Οι λέξεις νοητό και αισθητό, ον και μη-ον, πραγματικό και μη-πραγματικό, δεν απαντώνται στη γλώσσα των Αυστραλών ιθαγενών ή σε αυτές των αρχαίων Μεσοποτάμιων. Ωστόσο, αν και λείπουν οι λέξεις, ο τρόπος αντιμετώπισης της πραγματικότητας είναι παρόμοιος, συνιστάμενος από μία πλειάδα μύθων και συμβόλων. Η φύση, με το σύνολο των εκφάνσεών της, παρουσιάζεται στον άνθρωπο των παραδοσιακών κοινωνιών με τέτοιο τρόπο, ώστε να του υπενθυμίζει ότι αυτός εντάσσεται μέσα στην πορεία της, ενώ η ίδια προϋπήρχε και θα υπάρχει μετά από αυτόν. Ο τρόπος σκέψης πάνω στη φύση και την ύλη υπονομεύεται λόγω της φθαρτότητας της ίδιας, αλλά και του εφήμερου της ύπαρξης του παρατηρητή, ο οποίος συμμετέχει στη φύση. Έτσι, ο πλατωνικός κόσμος της γένεσης και της φθοράς είναι τέτοιος όχι μόνον αφ' εαυτός, αλλά και λόγω της πρόσκαιρης συμμετοχής σε αυτόν των ανθρώπων. Για τούτο συχνά θεωρείται απατηλός, μία σκιά ή ένα όνειρο, που δεν μπορεί επαληθευτεί. Συμπερασματικά, λοιπόν, όπως το υπερφυσικό και το νοητό θεωρούνται για τον Πλατωνισμό ως το κατεξοχήν πραγματικό, έτσι και για τον άνθρωπο χωρίς γραφή η ιεροπραξία και η ιεροφάνεια παρουσιάζονται ως η κύρια νοηματοδοτική πηγή του κόσμου του.

3) Η θεωρία περί αναλογιών και αντιστοιχιών σε σύγκριση με τη μαγεία

Βασικά η σχολή του E. B. Tylor και του J. G. Frazer είδε στη μαγεία μία πρωτόγονη ψευδο-επιστήμη, που δεν διέκρινε τις πραγματικές σχέσεις μεταξύ αιτιών και αποτελεσμάτων. Η μαγεία ήταν γι'

---

¹⁹ Για την αντιστροφή αυτή δεξ Π. Κονδύλης, *Η Κριτική της Μεταφυσικής στη Νεότερη Σκέψη. Από τον όψιμο Μεσαίωνα ως το τέλος του Διαφωτισμού*. Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1983, 15 κ.ε.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

Κατελής Βίγκλας, 06/2010

«Σύγκριση βασικών κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων του Πλωτίνου με τον μαγικο-θρησκευτικό νου»

αυτούς ένα πλαστό σύστημα του φυσικού νόμου και ένας απατηλός οδηγός συμπεριφοράς, μία ψεύτικη επιστήμη και μία άστοχη τέχνη. Ο μάγος γνώριζε φυσικά μία πρακτική μαγεία και δεν εντροφούσε στη θεωρητική της βάση. Οι κλάδοι της μαγείας κατά τον J. G. Frazer μπορούν να διακριθούν στη Μιμητική ή Ομοιοπαθητική μαγεία και τη Μεταδοτική μαγεία²⁰. Η πρώτη θα ανταποκρινόταν στην εσφαλμένη αρχή ότι το όμοιο παράγει το όμοιο, θεωρία που εντάσσεται στις Νεοπλατωνικές έννοιες της αναλογίας και της ομοιότητας. Η έννοια της «ομοιότητας» στη φιλοσοφία του Πλωτίνου σχετίζεται με την «ομοίωση»²¹. Η ομοιότητα παίρνει μία πιο στατική σημασία, ενώ η ομοίωση ένα πιο δυναμικό νόημα, αφού υποδηλώνει τη διαδικασία που είναι απαραίτητη για τον άνθρωπο, ώστε να μεταφερθεί στο μεταφυσικό κόσμο. Εάν ο Νεοπλατωνισμός μέσα από την νοησιαρχική του υπερβολή οδηγείται σε μία προ-ορθολογική θέση, η θεωρία της ομοιότητας και κυρίως της αναλογίας μπορεί εύκολα να συσχετιστεί με την Ομοιοπαθητική ή Μιμητική Μαγεία. Η Μεταδοτική μαγεία, από την άλλη, βασιζόταν στην ιδιότητα της μεταδοτικότητας, δηλαδή για να παράγουν ένα αποτέλεσμα σε κάποιον ή κάτι θα ενεργούσαν πάνω σε κάτι, με το οποίο θα βρίσκεται ή είχε έλθει σε επαφή. Αυτή η δεύτερη έννοια της μαγείας είναι προέκταση της πρώτης και στο Νεοπλατωνισμό εκφράστηκε με τις τελετουργικές πρακτικές της Θεουργίας, όπως ασκήθηκε και αναπτύχθηκε κυρίως από τους μεταγενέστερους Νεοπλατωνικούς, όπως ήταν ο Πορφύριος, ο Ιάμβλιχος, ο Πρόκλος και ο Δαμάσκιος, αλλά και μία πληθώρα άλλων φιλοσόφων και παγανιστών για τους οποίους έχουν διασωθεί λεπτομέρειες του βίου και της δράσης τους στις πηγές της εποχής²².

Στο έργο του Πλωτίνου υπάρχει η ιδέα της σχέσης του αισθητού κόσμου προς το νοητό, μέσα από μία εικονιστική αναλογία²³. Ο κόσμος των αισθήσεων βρίσκεται σε μία κατάσταση εικονιστικής αναλογίας προς τον κόσμο των ιδεών, στην ίδια μορφή σχέσης που έχει η εικόνα προς το πρωτότυπο. Πρόκειται εδώ για αναφορά στη φυσική εικόνα, την οποία βλέπουμε σε ένα καθρέφτη, ψεύτικη εικόνα σε σχέση με το αληθινό ον του αισθητού κόσμου, το οποίο αντανακλά. Ο Arthur Hilary Armstrong φτάνει στο συμπέρασμα ότι οι αρχαίοι κατέληξαν στη θεωρία ότι η εικόνα είναι διαφορετική από το αρχέτυπο/

---

²⁰ J. G. Frazer, *Ο Χρυσός Κλώνος. Μελέτη για τη Μαγεία και τη Θρησκεία*. Τόμος Α', Εκδ. Εκάτη, Μτφρ. Μπονίτα Μπικάκη. Επεξεργασία και φιλολογική Επιμέλεια Παναγιώτης Κορμάτζος, χ.τ., 1990, 26-28.

²¹ Πλωτίνος, *Έννεάς Πρώτη*, Αρχαίο Κείμενο- Μετάφραση -Σχόλια, Παύλος Καλλιγιάς, Κέντρον Ερεύνης Ελλήνων Συγγραφέων, Ακαδημία Αθηνών, 1994, 194-5.

²² Για μία ιστορική παρουσίαση όλων των αναφορών περί των θεουργικών και θαυματο-ποιητικών πρακτικών των Νεοπλατωνικών βλ. Α. Βακαλούδη, *Μυστικισμός, Θαυματοποιία και Ιατρική της Θεουργίας*, Εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2000, 15-212. Πρβλ. ανάλυση παρόμοιων θεμάτων, όπως του ζητήματος εάν ισχύει η ιδιότητα του μάγου στον Πλωτίνο, από τον M. Edwards, *Culture and Philosophy in the Age of Plotinus*, Classical Literature and Society, Duckworth, London 2006, 127-145. Περισσότερα και αποκλειστικά για το ζήτημα της θεουργίας βλ. G. Shaw, *Theurgy and the Soul. The Neoplatonism of Iamblichus*, Pennsylvania State University Press, 1971, 127-228.

²³ Πλωτίνος, *Έννεάδες*, V.4.10.1-5.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

Κατελής Βίγκλας, 06/2010

«Σύγκριση βασικών κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων του Πλωτίνου με τον μαγικο-θρησκευτικό νου»

πρωτότυπο, λόγω του ότι οι εικόνες τους απείχαν πολύ από τα να αναπαριστούν αληθινά την πραγματικότητα. Οι αρχαίοι καθρέφτες (κάτοπτρα) ήταν πολύ διαφορετικοί από τους μοντέρνους καθρέφτες και λιγότερο αποτελεσματικοί και αδιάφοροι ως μέσα αντανάκλασης²⁴. Έτσι έχουμε μία εικονιστική αναλογία, η οποία δείχνει την οντολογική μείωση της εικόνας που αντανακλάται, μίας εικόνας μη-καθαρής, αλλά σκιάδους, που αντανακλά τα αρχέτυπα.

Με τον ίδιο τρόπο που στο Νεοπλατωνισμό ο αισθητός κόσμος αντανακλά το νοητό και θεϊκό κόσμο, όντας πλήρης διαφόρων «ιχνών» και «ανδαλμάτων», που παραπέμπουν στις ανώτερες υποστάσεις, έτσι και οι Ινδιάνοι της Βορείου Αμερικής, σύμφωνα με ανθρωπολογικές έρευνες, προσπαθούν να ενσωματώσουν στις μυθολογικές αναφορές τους και δοξασίες, αλλά και στις θρησκευτικές τους τελετουργίες, ένα λεπτομερή συμβολισμό του κόσμου των πνευμάτων. Αυτός ο τελευταίος μπορεί να είναι οι πεθαμένοι πρόγονοι και η τελετουργία που τους αφορά ονομάζεται Χορός των Πνευμάτων, ιδιαίτερα όπως μελετήθηκε στη ζωή των Ινδιάνων Πωνή, οι οποίοι τον εκτελούσαν κατά τον 19^ο αι. Με τα τραγούδια τους, τους χορούς τους και τη βαφή του προσώπου εξέφραζαν ένα συνεπή συμβολισμό. Μερικά μέλη τους φορούσαν φτερά αετού ή κορακιού, γιατί οι Ινδιάνοι πιστεύουν ότι τα πουλιά αυτά πετούν ψηλά και μακριά και έχοντας διαπεραστική όραση γνωρίζουν όσα συμβαίνουν σε μακρινά μέρη. Με τα φτερά πέφτουν σε έκσταση για να μεταφερθούν σε αυτόν τον κόσμο των Πνευμάτων²⁵. Τα πτηνά είναι ένα παράδειγμα ιεροφάνειας, που χρησιμοποιεί αισθητά αντικείμενα, για να ανοίξει μία είσοδος στο νοητό και μαγικό κόσμο. Η τάξη του αισθητού κόσμου μέσω των ιερών πράξεων εντάσσεται σε ένα συμβολικό σύστημα, ώστε να γίνει κατανοητή και να εγκαθιδρυθεί μία ουσιαστική σχέση μαζί της.

Θα μπορούσαμε να επισημάνουμε ότι το αχρονικό ή υπερχρονικό σύμπαν του Νεοπλατωνισμού που ενθαρρύνει και υιοθετεί την κυκλική και όχι τη γραμμική κίνηση του κόσμου, όπως ο Χριστιανισμός, βρίσκεται σε μία ομολογία προς τον άχρονο και ανιστορικό κόσμο, όπου ζουν οι λαοί χωρίς γραφή. Οι ταξινομικές τους συστηματοποιήσεις εγγράφονται σε αυτόν τον χωρίς ιστορία κόσμο, όπως ο λόγος στο Νεοπλατωνισμό συνδέει τα επίπεδα και τις υποστάσεις. Η λειτουργία της αναλογίας και του καθρεφτίσματος του ενός κόσμου στον άλλο και της μίας υπόστασης στην άλλη σηματοδοτεί ακριβώς αυτή την προσπάθεια ένταξης του παντός σε μία εσωτερική πορεία. Η προσπάθεια της άγριας σκέψης, να συλλάβει τον κόσμο ως υπερ-χρονική ολότητα έξω από τα συνηθισμένα όρια παράγει μία γνώση με τη μορφή κοσμοθεάσεων και αντανακλάσεων, που διευκολύνει την κατανόηση του κόσμου στο βαθμό που

---

²⁴Βλ. A. H. Armstrong, "Platonic Mirrors" *Eranos* 55: Lectures given at the Eranos Conference in Ascona, 20-26 August 1986. Insel Verlag, Frankfurt am Main, 1988, 153.

²⁵ Γ. Λιένχαρτ, *Κοινωνική Ανθρωπολογία*. Κοινωνιολογική Βιβλιοθήκη – Gutenberg, Αθήνα 1985, 177-180.

τον εκφράζει. Η σκέψη αυτή μπορεί να οριστεί και ως *αναλογική*²⁶. Αποτελεί, όπως και στη φιλοσοφία, έναν τρόπο να βιωθεί μία ουσιαστική και οντολογική σχέση με το υπερβατικό, ώστε ο εσωτερικός κόσμος να πληρούται από το συναίσθημα της ευδαιμονίας με την αποκατάσταση της σχέσης προς τον άυλο κόσμο των πνευμάτων ή την αναγωγή της ψυχής στην υπόσταση της καθολικής Ψυχής και το Νου πριν την υπέρτατη θεά του Αγαθού.

Ο ολιστικός, επίσης, χαρακτήρας αυτής της σκέψης, που αφήνει να φανεί μία δομική πραγματικότητα του σημαίνοντος ή των μορφών, μπορεί να αντιστοιχίσει στον πλατωνικό κόσμο των Ειδών, με την έννοια ότι και οι δύο είναι οργανωμένοι και αναπαριστούν την πραγματικότητα, όταν δεν την καθορίζουν. Ακόμη και εάν ο μαγικο-θρησκευτικός νους δεν γνωρίζει τον λόγο που σχηματίζει αυτά τα ταξινομικά και συμβολικά συστήματα, η έσχατη αναγωγή στη γλώσσα, είτε με την αναγωγή της στο σημαίνον, είτε ως σύνολο σημειομένων και νοημάτων, αποτελεί έναν ανθρώπινο λόγο που απλώς δεν γίνεται συνειδητός στην πληρότητά του²⁷.

Η μυστική αναλογία της αντανάκλασης κατά το Νεοπλατωνισμό σχετίζεται με τις θεμελιώδεις συνδέσεις των υψηλότερων υποστάσεων με τις χαμηλότερες. Οι σχέσεις των υποστάσεων είναι σχέσεις αντανάκλασης από το αρχέτυπο στην εικόνα. Στις δύο άκρες αυτής της αλυσίδας των αντανάκλασεων, δηλαδή στο Εν και στην ύλη, ο καθρέφτης σπάει. Οι αινιγματικές αντανάκλασεις και οι δραστηριότητες της θέασης και της θεωρίας ενοποιούν την κλίμακα των υποστάσεων και την απορροή από το Εν. Η «φύσις», ως μία κατώτερη βαθμίδα στην υπόσταση της Ψυχής, είναι σαν να κοιμάται, ονειρευόμενη την Ψυχή για να συγκροτήσει την ύλη²⁸. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικές είναι οι πεποιθήσεις των Αβορίγινων της Αυστραλίας για τον ονειροχρόνο, όπου κατοικούν τα πνεύματα των νεκρών προγόνων, ο οποίος μοιάζει με τον πλατωνικό κόσμο των ιδεών, και βιώνεται ως αιώνιο παρόν²⁹. Κατά ανάλογο τρόπο στους Ινδιάνους Ουιτότα της Νότιας Αμερικής υπάρχει ο μύθος ότι η δημιουργία του κόσμου ήταν μία πράξη που κατέστησε αληθινό ό,τι ήταν απλώς ένα όνειρο ή μία σκέψη. Πρόκειται για μία ποιητική μεταφυσική που παρουσιάζεται συχνά στον κοινωνικό ανθρωπολόγο³⁰. Ακόμη, η ψυχαναλυτική σχολή συνέδεσε τις δοξασίες περί αυτομάτου γενέσεως του κόσμου με τη λεγόμενη «παντοδυναμία των ιδεών» και της

---

²⁶ C. Lévi-Strauss, *Άγρια Σκέψη*. Μτφρ. Εύα Καλπουρτζή, Προλεγόμενα-Επιμέλεια Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1977, 364-5 –Πρβλ. *La pensée sauvage*, Plon, χ.τ, χ.χ., 348.

²⁷ C. Lévi-Strauss, *Άγρια Σκέψη*, ό.π., 354 - C. Lévi-Strauss, *La pensée sauvage*, ό.π., 334.

²⁸ Πλωτίνος, *Έννεάδες*, III.8.4.22-25. Πρβλ. J. N. Deck, *Nature, Contemplation, and the One. A Study in the Philosophy of Plotinus*. Larson Publications, NY 1991 (1967), 89-90.

²⁹ F. A. Wolf, *The Dreaming Universe: A Mind-Expanding Journey into the Realm where Psyche and Physics meet*. Touchstone, NY 1995, 140-156.

³⁰ Γ. Λιένχαρτ, *Κοινωνική Ανθρωπολογία*, ό.π., 187.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

Κατελής Βίγκλας, 06/2010

«Σύγκριση βασικών κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων του Πλωτίνου με τον μαγικο-θρησκευτικό νου»

σκέψης³¹. Βέβαια, δεν θα μπορούσαμε να αποδώσουμε τον ίδιο χαρακτηρισμό στη φιλοσοφία του Νεοπλατωνισμού, αλλά στο βαθμό που ανέπτυξε την πρακτική της θεουργίας και έτσι πέρασε στο θρησκευτικό επίπεδο, όχι μόνο θεωρητικά αλλά και πρακτικά, η πίστη ότι η τάξη των ιδεών του ανθρώπου ταυτίζεται με αυτή του φυσικού κόσμου και άρα μπορεί να τον επηρεάσει και να ασκήσει τον έλεγχο πάνω του, μπορεί να θεωρηθεί με ψυχαναλυτικούς όρους, ότι υποδηλώνει την ψευδαισθησιακή ταύτιση της αναπαράστασης της επιθυμίας του με την πραγματοποίησή της³². Πρόκειται, ωστόσο, για μία μηχανιστική και ψυχολογιστική ερμηνεία που αφορά στη μαγεία, όταν προσπαθεί δια μέσω των αναλογιών να επιδράσει στον αντικειμενικό κόσμο, χρησιμοποιώντας το όμοιο σε σχέση με το όμοιο και η οποία ακόμη, κατά τα γραφόμενα του J. G. Frazer, τότε στηρίζεται σε ένα πλαστό σύστημα του φυσικού νόμου, όντας πάντοτε μία τέχνη και ποτέ επιστήμη. Ωστόσο, σύμφωνα με νεώτερες κριτικές προς την άποψη αυτή, η συμπαθητική μαγεία δεν φαίνεται να αποκλείει τις σωστές αιτιακές, ακόμη και μηχανιστικές σχέσεις, ούτε να λειτουργεί μόνο δια μέσου αυτών. Ακόμη μπορεί να ενσωματώνει τις αντιλήψεις των ατόμων μίας κοινωνίας σε μία συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, για το πώς λειτουργεί η φύση, όπως η σημερινή τεχνολογική κοινωνία. Όμως μπορεί και να μην σκοπεύει καθόλου στην ερμηνεία του φυσικού νόμου³³.

Η παρουσία του θεϊκού στην αισθητή πραγματικότητα είναι παντού, τόσο για τη νεοπλατωνική φιλοσοφία και θρησκεία, όσο και γενικά για την παγκόσμια μαγικο-θρησκευτική σκέψη. Ο τρόπος που υπάρχει ο άνθρωπος μέσα σε αυτό το ζωντανέμένο από τις αναλογίες σύμπαν, είτε κατά την καθοδική ιεραρχική τάξη, είτε κατά την αναγωγική θεωρία και συμμετοχή στις ανώτερες υποστάσεις και τον πνευματικό κόσμο, είναι ότι βρίσκεται μέσα στον κόσμο των ψυχικών συναφειών. Το Σύμπαν είναι σαν ένα δίκτυο που ρίχνεται στα νερά της θάλασσας της ψυχής³⁴. Το αχανές μέγεθος της ζωντανής αιωνιότητας περιέχει τον κόσμο, ο οποίος είναι επίσης μία αντανάκλασή της. Αυτά τα ίχνη που εμφανίζονται παντού στον κόσμο ανήκουν σε αυτό το μεγάλο ζώο, το ζωντανό οργανισμό, που ταυτίζεται με ό,τι υπάρχει, ευρισκόμενο μέσα σε αυτήν την ολότητα του Είναι, αλλά και μέσα στον άνθρωπο³⁵.

Τέλος, η νεοπλατωνική έννοια της αναλογίας και της θέασης των υποστάσεων μπορεί να συγκριθεί με τον τρόπο που οι λαοί χωρίς γραφή χρησιμοποιούν τις μάσκες τους. Θα μπορούσαν να συγκριθούν *mutatis mutandis* με τα ελληνικά προσωπεία του αρχαίου θεάτρου³⁶ με την έννοια ότι και τα

³¹ Σ. Φρόνιτ, *Τοτέμ και Ταμπού*. Μτφρ. Ιάνης Λο Σκόκο, Εκδ. Γερ. Αναγνωστίδη, χ.τ., 103-136.

³² Στο ίδιο, 114-5.

³³ D. Collins, *Magic in the Ancient Greek World*, Blackwell Publishing, UK 2008, 20.

³⁴ Πλωτίνος, *Ἐννεάδες*, IV. 3. 9. 36-42.

³⁵ A. H. Armstrong, "Platonic Mirrors", ό.π. 156.

³⁶ Για τη σημασία των προσωπειών στην ελληνική αρχαιότητα σε αντιπαραβολή με το νόημα του χριστιανικού προσώπου βλ. Ι. Ζησιούλας, «Από το προσωπείο εις το πρόσωπον», *Εποπτεία*, 73, 1982, 941-960.

δύο εκφράζουν το ίδιο ως διαφορετικό. Κατά κάποιο τρόπο το τερατώδες που εκφράζουν οι μάσκες αντιστοιχεί αναλογικά στη φυσική τάξη, μεταμορφωμένη χάρη στην ποιητική ελευθερία και δημιουργικότητα, που εκφράζεται από τα αρχαιοελληνικά προσωπεία. Είτε παρουσιάζεται μία μάσκα με τη παραμορφωμένη εικόνα ενός πτηνού στους Ινδιάνους, είτε ο θεός Διόνυσος στους αρχαίους Έλληνες, πρόκειται για το ίδιο γκροτέσκο, το ίδιο μορφάζον χάος, το οποίο οι άνθρωποι θέλουν να ξεορκίσουν για να αποκαταστήσουν μία σημειολογική ομαλότητα³⁷. Η σημασία κάθε μάσκας – προσωπείου αλλάζει ανάλογα με τα νοηματικά συμφραζόμενά της³⁸, όπως το περιεχόμενο κάθε υπόστασης αλλάζει ανάλογα με το ανακλασμένο είδωλο. Ο όρος «υπόστασις» χρησιμοποιήθηκε από την Πατερική σκέψη για να αποδώσει την έννοια πρόσωπο, όσον αφορά στα πρόσωπα της Αγίας Τριάδας· έτσι η νεοπλατωνική έννοια «υπόστασις» βρίσκεται ανάμεσα στο αρχαιοελληνικό προσωπείο και το χριστιανικό πρόσωπο. Ως προσωπείο - υπόσταση, το άτομο εντάσσεται στη φυσική πραγματικότητα, δηλαδή ένα κλειστό σύστημα σκέψης, ενώ κατά τη χριστιανική παράδοση ο άνθρωπος έχει τα πρωτεία, ως πρόσωπο - υπόσταση, δηλαδή ετερότητα ελεύθερη από τη δεσμευτική πρωταρχικότητα της φύσης³⁹. Η έννοια «υπόστασις» στη σκέψη του Πλωτίνου ταυτίζεται λοιπόν με το προσωπείο, που ωστόσο, τείνει ήδη να γίνει πρόσωπο. Οι υπόλοιπες υποστάσεις εκτός του Ενός και της ύλης δείχνουν, όχι το εντελώς αληθινό πρόσωπο, αλλά εν μέρει ένα είδωλο, ένα διαφορετικό εαυτό, μία ακόμη εικόνα.

Συμπέρασμα

Οι πρωτόγονες κοινωνίες χωρίς γραφή, όσο λίγο εξελιγμένες και εάν είναι, έχουν ένα σύνολο από αλήθειες συνεκτικά ενσωματωμένες σε ένα σύστημα ή θεωρία (π.χ. στους Αυστραλούς, τους Πυγμαίους, τους Φουελανούς κ.λ.π.). Αυτό το σύνολο αληθειών δεν αποτελεί μόνο μία «θέση του κόσμου», αλλά έναν οντολογικό πραγματισμό ή μία σωτηριολογία με την έννοια ότι με τη βοήθεια αυτών των αληθειών οι άνθρωποι των αρχαϊκών κοινωνιών προσπαθούν να σωθούν εντασσόμενοι στο

³⁷ Νομίζω ότι ο πρώτος που προέβη στη σύγκριση των θεατρικών *personae* με τις μάσκες των πρωτογόνων και των λαών χωρίς γραφή, όπως των Ινδιάνων της Αμερικής κ.α. είναι ο Ιταλός φιλόσοφος Giambattista Vico (1688-1744) στο έργο του *Νέα Επιστήμη (New Science. Principles of the New Science concerning the common nature of nations)*. Transl. by David Marsh, with an introduction by Antony Grafton, Penguin Books, London 2001, 454 (παράγραφος 1034). Δεν διστάζει να παραλληλίσει τις δορές των άγριων ζώων που φορούσαν οι πρωτόγονοι με τη λεοντή του Ηρακλή.

³⁸ C. Lévi-Strauss, *Ο δρόμος της μάσκας*. Μτφρ. Ρούλα Λεκανίδου-Βαδαλούκα, Εκδ. Ι. Χατζηνικολη, χ.τ., 1981, 15. Ο C. Lévi-Strauss, καθώς ισχυρίζεται ότι είναι ματεριαλιστής και άρα αντι-πλατωνιστής, αναφέρεται φυσικά στην ένταξη κάθε μάσκας όχι στο νοητικό πλαίσιο, όπου ανήκει, αλλά εντός των τυπολογικών μετασχηματισμών της.

³⁹ Χ. Γιανναράς, «Η ελληνική φιλοσοφία της πρώτης και μέσης χριστιανικής περιόδου», *Δελτίο της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας*, Ίδρυμα Σχολής Μωραΐτη 5^α, Αθήνα 1982, 81-93.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

Κατελής Βίγκλας, 06/2010

«Σύγκριση βασικών κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων του Πλωτίνου με τον μαγικο-θρησκευτικό νου»

κατεξοχήν υπαρκτό⁴⁰. Οι περισσότερες πράξεις που πραγματοποιούνται στις κοινωνίες αυτές νοούνται ως μία επανάληψη της αρχέτυπης θεϊκής και υπερφυσικής πράξης. Στόχος είναι μέσω της επανάληψης να εξασφαλιστεί ο τύπος της πράξης⁴¹ και να νομιμοποιηθεί αποκτώντας ένα οντολογικό περιεχόμενο. Όπως στον Πλατωνισμό τα αισθητά όντα δικαιώνονται μόνο δια της αναγωγής και συμμετοχής τους στα νοητά αρχέτυπα και ιδέες, έτσι και για τον μαγικο-θρησκευτικό νου, μία πράξη αληθοποιείται χάρη στην επανάληψη ενός αρχέτυπου. Πρέπει να προϋπάρχει ό,τι γίνεται και να εγγράφεται στον ιδεατό και μυθικό κόσμο, ώστε να θεωρηθεί αποδεκτό ως μέρος της κοινής και ατομικής ζωής. Δια του εθίμου, της επανάληψης και της αναθύμησης, ο χρόνος κινείται στις κοινωνίες αυτές κυκλικά⁴². Κατά παρόμοιο τρόπο στον Πλωτίνο όλα προέρχονται από το μέγα αρχέτυπο, την ιδέα του Αγαθού, το Εν ή τον Θεό, μέσα από μία διαδικασία απορροής, που οδηγείται από το Νου στην υπόσταση της Ψυχής και την Ύλη για να επιστρέψουν προς την πηγή του όλου, ακολουθώντας την αντίστροφη διαδικασία. Ο τρόπος που ο παραδοσιακός άνθρωπος βιώνει τη θρησκευτική πράξη και τη σχέση του με το ιερό μπορεί υπό αυτήν την οπτική να συγκριθεί με ένα όχι θεωρητικό, αλλά βιωματικό Πλατωνισμό, του οποίου η θεωρία υποκαθίσταται από το σύνολο των δοξασιών εκφραζόμενων μέσα στην καθημερινή πρακτική.

Στον «τόπο της αλήθειας», τα αρχέτυπα είναι *υποδειγματικά*, δηλαδή υποδεικνύουν το δεδομένο περιεχόμενο κάθε πράξης, καθορίζοντας τον τρόπο της σκέψης και τον τρόπο του βίου. Οι τελετές είναι ένας τρόπος να εισαχθεί το υπερχρονικό στην παρούσα στιγμή και να την καταστήσει συμμετοχη στην πρωταρχική πηγή του όλου. Η πραγματικότητα του ιερού αποκτά την ουσία της με τον τρόπο που καθετί το αισθητό ανάγεται στο νοητό, για να αναβαπτιστεί και να νοηματοδοτηθεί. Είναι μία πραγματικότητα που διαρκώς επαληθεύεται, όταν κοινωνεί στο «ὄντως ὄν» του Πλατωνισμού ή το «μάλλον εἶναι» του Πλωτίνου.

Η αναλήθεια του αισθητού κόσμου, η εμψύχωσή του από την υπόσταση της Ψυχής και η τελική αναγωγή του δια της αρχής της αναλογίας στο νοητό κόσμο υποστηρίζουν μία μορφή οντολογίας της σχέσης⁴³. Πρόκειται για σχέση και διασύνδεση με τα επίπεδα των υποστάσεων, των οποίων ο χαρακτήρας δεν είναι δια μιας προσδιορισμένος. Η ποιότητα των σχέσεων κυμαίνεται και μεταβάλλεται, διότι οι νεοπλατωνικές υποστάσεις Εν, Νους, Ψυχή και Ύλη, ανήκουν σε ένα ανοιχτό σύστημα σκέψης και ερμηνείας του πραγματικού. Καθετί που επιθυμεί να υπάρξει, οφείλει να στραφεί προς τη

---

⁴⁰ M. Eliade, *Πραγματεία πάνω στην Ιστορία των Θρησκειών*, ό.π., 50.

⁴¹ A. R. Radcliffe-Brown, *Structure et fonction dans la société primitive*, Traduction de Françoise et Louis Marin. Présentation et note de Louis Marin, Editions de Minuit, χ.τ., 1968, 245.

⁴² M. Eliade, *Le mythe de l'éternel retour. Archétypes et répétition*. Gallimard, χ.τ., 1969, 14-17.

⁴³ X. Γιανναρά, *Προτάσεις Κριτικής Οντολογίας*. Δόμος, Αθήνα 1985, 47, 66, 83.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

Κατελής Βίγκλας, 06/2010

«Σύγκριση βασικών κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων του Πλωτίνου με τον μαγικο-θρησκευτικό νου»

μοναδικότητα και απλότητα του Ενός, σαν να ακολουθεί μία μυητική διαδικασία εντός των μυστηρίων⁴⁴, που καθαγιάζει την πραγματικότητα και την προφυλάσσει από τα βέβηλα μάτια. Αν και δεν πρόκειται απλώς για μία ψυχολογική και οπτιμιστική ανύψωση της συνείδησης⁴⁵, μπορεί εύκολα να συγκριθεί με την πίστη στη θεϊκή πρόνοια, με την έννοια ότι το σύνολο του αισθητού, τείνει μονίμως να υπερβεί τον εαυτό του. Η ίδια η συνείδηση δεν μπορεί να περιοριστεί στη μία και μόνο όψη του κόσμου. Ενέχει μία εγγενή τάση να εγκαθιδρύει σημασίες και νοήματα. Το να πούμε ότι όλα ανάγονται σε φυσικούς και βιολογικούς νόμους, θα ήταν εύκολο, εάν είχαμε στα χέρια μας ήδη το κλειδί αποκρυπτογράφησης τους. Αυτό δεν σημαίνει ότι μπορούμε έτσι εύκολα να παράγουμε σύμβολα και υπερφυσικές οντότητες για την εξήγηση όσων βιώνουμε. Όμως, εάν δεν γνωρίζει κανείς με απόλυτη ακρίβεια και με τελεσίδικο τρόπο τη σημασία όσων υπάρχουν, πώς μπορεί να ισχυρίζεται ότι υπάρχουν; Άρα είναι ίδιον της πραγματικότητας να μας φανερώνεται πολλαχώς, δηλαδή με μία πληθώρα σημασιών. Εάν το νόημα των πρωτόγονων μαγικών και θρησκευτικών κατασκευών απηχεί μία δομή σκέψης ίδια με τη σκέψη των σημερινών ανθρώπων, γιατί να μην μπορούμε να συνδυάσουμε και να συγκρίνουμε το νόημα και τη δομή αυτή με παρόμοιες κατασκευές κάποιων ιστορικών περιόδων, όπως πράξαμε εδώ; Τελικά, ο πλατωνικός και νεοπλατωνικός τρόπος σκέψης, στην πιο αφαιρετική του δομή, δεν είναι μόνο μία ιστορική έκφραση, αλλά, στο βαθμό που εκφράζει το πραγματικό, είναι και ένας μόνιμα και αέναα υπάρχων τρόπος παρουσίας του.

---

⁴⁴ *Ἐννεάδες*, I.6.8.1-6- «οἷον ἔνδον ἐν ἀγίοις ἱεροῖς μένον οὐδέ προϊόν εἰς τό ἔξω ἵνα τις καὶ βέβηλος ἴδῃ;».

⁴⁵ B. Malinowski, *Une théorie scientifique de la culture*, Traduit de l'anglais par Pierre Cliquant, François Maspero, Paris 1968, 167-169.

Comparaison de concepts fondamentaux pour le monde de Plotin avec l'esprit magique – religieux

Katelis Viglas

Il va être soutenu ici qu'il existe au moins trois concepts clés pour le monde de Plotin, liés avec la pensée magico religieuse, explorée par l'anthropologie des peuples sans écriture et / ou de religion dans les sociétés archaïques. Le premier d'entre eux, c'est le panpsychisme philosophique par rapport à l'animisme des peuples sans écriture. La théorie néoplatonicienne d'une structure psychique du monde et d'univers qui se divise en âmes individuelles, correspond, pas rationnellement, mais mentalement à la structure qui se trouve derrière l'animisme magico- religieux. Une autre position pour démontrer c'est la vision dualiste du monde entre sensible et intelligible, propre au platonisme, qui ne se contente pas de maintenir ce caractère dualiste, et qui tend constamment à consolider de façon réductrice le premier niveau à la seconde. D'une manière similaire il faut soutenir qu'à travers la « théophanie », l'esprit magico religieux établit une dialectique avec le divin dans ses manifestations variées. De cette façon, l'univers sensible ne se dégrade pas, mais récupère sa véritable dimension. Même la théorie dualiste et la structure triadique des relations et des proportions du néoplatonisme peuvent être comparée à la magie homéopathique. Les deux dernières ont la tendance à être établis sur un monde ahistorique : les réflexions entre les hypostases rappellent de la classification sociale de l'univers naturel des peuples sans écriture. «Sauver les apparences » alors, c'est-à-dire la position sur le niveau caché du sens derrière les réalités naturelles et sociales, peu être vu comme un mode commun à fonctionner pour la pensée magique religieuse et la pensée Néoplatonicienne.

Mots – clés : Néoplatonisme, peuples sans écriture, panpsychisme, intelligible, analogie, religion, magie.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

Κατελής Βίγκλας, 06/2010

«Σύγκριση βασικών κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων του Πλωτίνου με τον μαγικο-θρησκευτικό νου»

Κατελής Σ. Βίγκλας

Σύντομο Βιογραφικό: Γεννήθηκε στο Βόλο, το 1969. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στη Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Με υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών στον τομέα Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλοσοφίας ακολούθησε μεταπτυχιακές σπουδές στη Θεολογική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η διατριβή του αφορά στην Ιστορία της Φιλοσοφίας. Είναι μέλος της *Ελληνικής Φιλοσοφικής Εταιρείας* και συμμετείχε σε συνέδρια Φιλοσοφίας. Το κυρίως δημοσιευμένο έργο του εντάσσεται στους τομείς Ιστορίας, Θεολογίας και Φιλοσοφίας· ασχολείται ακόμη συγγραφικά με τη λογοτεχνία.